

Reactie van de Hoge Raad voor Vrijwilligers op de Communicatie van de Europese Commissie m.b.t. de erkenning en bevordering van grensoverschrijdend vrijwilligerswerk in de EU

De Hoge Raad voor Vrijwilligers heeft met grote belangstelling de Mededeling van de Europese Commissie gelezen.

De Hoge Raad onthaalt het feit dat de Communicatie werd gerealiseerd met veel plezier, gezien het de wil uitdrukt van de Europese Commissie om het vrijwilligerswerk binnen de Europese Unie op de politieke agenda te plaatsen, en zowel de Europese instellingen als de lidstaten aan te zetten tot meer coherente beleidsvoering met betrekking tot het thema vrijwilligerswerk.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers neemt echter ook de vrijheid om de meer systematische bespreking van de Mededeling, waarin een aantal kanttekeningen zijn opgenomen, door te zenden.

Algemeen

Bij volledige lezing van de tekst valt de sterke link tussen het vrijwilligerswerk en het streven naar economische groei en ontwikkeling binnen de Europese Unie enorm in het oog. Dit doet ons inziens afbreuk aan de intrinsieke kracht en de meerwaarde van het vrijwilligerswerk, en reduceert het vrijwilligerswerk tot een instrument binnen economische beleidsvoering, of tot een instrument binnen een activeringsbeleid binnen het domein tewerkstelling.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers is het niet eens met deze zienswijze en zou liever meer nadruk op de sociale kracht van het vrijwilligerswerk willen leggen. Vrijwilligerswerk zet aan tot solidariteit, tot het delen van normen en waarden en tot een samenleving die de democratische waarden koestert. De kern en de kracht van het vrijwilligerswerk liggen vooral op dit gebied. Het feit dat het vrijwilligerswerk ook economisch relevant kan zijn, is naar ons aanvoelen van secundaire orde.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers betreurt daarom dat de Mededeling van de EC over het vrijwilligerswerk te economisch getint is.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers vindt het jammer dat er in de Mededeling weinig aandacht uitgaat naar het vrijwilligerswerk voor mensen van alle leeftijden, en dat er geen bijzondere aandacht uitgaat naar vrijwilligerswerk bij en door ouderen.

Bespreking per onderdeel

1.1. Definitie en beschikbare gegevens

Het inleidende stuk geeft aan dat het inderdaad geen sinecure is om het vrijwilligerswerk onder één hoedje te vangen, en geeft aan dat de realiteit sterk verschilt per EU-lidstaat.

Voor de Hoge Raad voor Vrijwilligers is het daarom van belang dat onderzoek naar vrijwilligerswerk wordt uitgevoerd, niet enkel op niveau van de verschillende EU-lidstaten

maar ook door de Europese Unie. Hierbij moet gestreefd worden naar degelijk, academisch onderzoek, waarbij het onderzoeksonderwerp en de methode afgestemd worden, zodat de data vergelijkbaar én betrouwbaar zijn.

Samen met het CEV (European Volunteer Centre) ondersteunt de Hoge Raad voor Vrijwilligers het initiatief zoals omschreven in het EVMP project (European Value Measurement Project) om betrouwbare, vergelijkbare en globale data over het vrijwilligerswerk te verzamelen, waarop verdere beleidsvoering gebaseerd kan worden. We vragen de Europese Commissie dan ook om de lidstaten aan te bevelen het Handboek van de Internationale Arbeidsorganisatie te implementeren, zodat ook statistische gegevens omtrent het vrijwilligerswerk verzameld kunnen worden, die vergelijkbaar zijn en wat toelaat tendensen op te volgen.

We vinden het echter een gemiste kans dat de EC mededeling in dit punt opnieuw aandacht heeft voor het ‘grensoverschrijdend’ vrijwilligerswerk in zover het de kansen op de opleidings- en de arbeidsmarkt kan verhogen. Het grote probleem hiermee is dat er gevreesd kan worden dat de Europese Unie enkel aandacht zal ontwikkelen voor initiatieven van vrijwilligerswerk en van uitwisseling in de mate dat die als nuttig worden beschouwd, waardoor heel wat groepen van vrijwilligers in de toekomst mogelijk uit EU-programma’s vallen.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers is het ermee eens dat vrijwilligerswerk een middel is om het Europees burgerschap te versterken. We zijn ervan overtuigd dat dit aspect verder ontwikkeld kan worden doorheen 2013, het Europees Jaar van de Burger.

1.2. Uitdagingen voor vrijwilligerswerk

De Hoge Raad voor Vrijwilligers erkent de geschetste uitdagingen voor het vrijwilligerswerk zoals vernoemd in de Communicatie.

Wat betreft het ontbreken van een wettelijk kader is de Hoge Raad voor Vrijwilligers ervan overtuigd dat er geen globale Europese vrijwilligerswet uitgewerkt dient te worden; essentieel is dat Europese vrijwilligers waar ook ze zich inzetten in de Europese Unie, gelijk behandeld worden en dezelfde basisbescherming genieten.

Bovendien dienen de wettelijke kaders en regelgevingen getoetst te worden op hun ‘vrijwilligersvriendelijkheid’; administratieve en formalistische drempels tot het vrijwilligerswerk dienen zoveel mogelijk ingeperkt te worden.

Het ontbreken van nationale strategieën dient volgens de Hoge Raad voor Vrijwilligers verder te reiken dan de in de Communicatie opgemaakte opsomming. Ten eerste dient elke strategie zich niet te beperken tot het grensoverschrijdend vrijwilligerswerk, maar van toepassing te zijn op alle vrijwilligerswerk, ongeacht de leeftijdsgroep, ongeacht de sector van activiteit. Ten tweede dient elke nationale strategie een algemene en langetermijnvisie te omvatten met betrekking tot de ondersteuning van het vrijwilligerswerk.

Financiële beperkingen impliceren volgens de Hoge Raad voor Vrijwilligers niet enkel dat vrijwilligerswerk niet kostenvrij is. De Communicatie blijft hier te beperkt door vast te stellen dat het moeilijk is duurzame financiële ondersteuning te krijgen. Essentieel is dat de overheid een degelijk doordachte financieringsstructuur opzet voor organisaties die met vrijwilligers

werken, ondersteuning biedt op het vlak van specifieke kosten zoals opleiding en verzekering, en zorgt voor een coherent subsidiebeleid, waarbij de inzet van vrijwilligers mee ingebracht kan worden als 'bijdrage in natura'.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers constateert, samen met de EC, dat er geen evenwicht is tussen vraag en aanbod. Deze kwestie gaat echter verder dan de tendens tot meer kortlopend engagement, het gaat ook om gebrek aan informatie, het verder ontwikkelen van vrijwilligersbeleid geënt op competentie management, enzovoort. Dit vereist een doorgedreven ondersteuning van het vrijwilligerswerk.

Onder het element onvoldoende erkenning als uitdaging voor het vrijwilligerswerk, lijkt ons enkel de vermelding van de erkenning van doorheen het vrijwilligerswerk verworven competenties een te beperkte visie op het gebrek aan erkenning. Het gaat volgens de Hoge Raad voor Vrijwilligers ook om het consequent promoten van het vrijwilligerswerk, de realisatie van media-aandacht voor vrijwilligers en hun inzet, en het opzetten van initiatieven door de overheid om vrijwilligerswerk effectief te erkennen (cf. Vlaamse Vrijwilligersprijs).

Wat betreft de fiscale belemmeringen begrijpt de Hoge Raad voor Vrijwilligers de verwijzing niet naar 'toelagen' voor vrijwilligers. Hierbij dient volgens ons een onderscheid gemaakt te worden tussen enerzijds het feit dat de vrijwilliger geen negatieve gevolgen mag hebben wat betreft zijn of haar inkomensverwerving (of vervangingsinkomen) omdat hij/zij vrijwilligerswerk doet; anderzijds dat de vrijwilliger een kostenvergoeding zou mogen krijgen zonder dat dit als inkomen beschouwd wordt en dus getaxeerd zou worden. Het kostenvergoedingssysteem zoals opgenomen in de Belgische vrijwilligerswet kan als model voor de EU dienen.

Onvoldoende gegevens over het vrijwilligerswerk. De Hoge Raad voor Vrijwilligers pleit ervoor om een degelijk kwantitatief en kwalitatief wetenschappelijk onderzoek uit te voeren over het vrijwilligerswerk in België en bij uitbreiding in de Europese Unie. Dit houdt in dat er vertrokken wordt vanuit een gemeenschappelijke, Europese definitie over vrijwilligerswerk, en dat een wetenschappelijk team dit onderzoek in heel de EU uitvoert. Dit kan leiden tot solide data, die in tijd vergelijkbaar worden. Daarnaast dienen ook na het EYV2011 mogelijkheden voorzien te worden om goede praktijken en ervaringen uit te wisselen. Projectoproepen die organisaties in staat stellen om op een laagdrempelige manier deel te nemen aan Europese initiatieven tot uitwisseling, kunnen hier een stimulans bieden.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers hecht veel belang aan de toegankelijkheid van het vrijwilligerswerk voor iedereen. Op dit gebied dient nog veel werk verricht te worden, zowel op het niveau van de nationale lidstaten als op het gebied van de EU.

1.3. De toegevoegde waarde van vrijwilligerswerk

De Hoge Raad voor Vrijwilligers juicht het feit toe dat de EC het vrijwilligerswerk beschouwt als een essentieel onderdeel binnen de context van de realisatie van de 2020 EU Groeistrategie net omdat het garanties biedt dat het thema 'vrijwilligerswerk' op de Europese politieke agenda zal blijven staan, ook na het EYV2011.

Toch is de Hoge Raad voor Vrijwilligers het niet eens met de exclusief instrumentalistische visie die in de tekst naar voren komt. Het vrijwilligerswerk is niet in eerste instantie een middel om aan activeringsbeleid te doen, het is geen economisch instrument om mensen

competenties voor de arbeidsmarkt aan te leren. Het vrijwilligerswerk scherpt vaardigheden, kennis en attitudes aan en die competenties mogen erkend en gevalideerd worden, op vraag van de vrijwilliger en niet omwille van het mogelijke nut voor de arbeidsmarkt.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers is ervan overtuigd dat ook ouderen hun in de professionele loopbaan opgedane competenties ten dienste kunnen stellen van het vrijwilligerswerk. Er dient dus ook voldoende aandacht te gaan naar het aantrekkelijk maken en houden van het vrijwilligerswerk in het kader van 'actief ouderworden' en de solidariteit tussen de generaties (Europees Jaartheme 2012).

Bovendien kunnen we hierbij herhalen dat de meerderheid van de vrijwilligers behoren tot de beroepsactieve bevolking. Het zijn dus vaak al professionelen die zich engageren.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers kan zich inbeelden dat het vrijwilligerswerk een mooi alternatief kan bieden in tijden van economische problemen en bezuinigingen, maar met dien verstande dat het vrijwilligerswerk hier niet de alomvattende oplossing kan bieden. We willen hierbij verwijzen naar de oriënterende tekst van het Europees Centrum Vrijwilligerswerk over vrijwilligerswerk in periodes van economische en financiële crisis. Het vrijwilligerswerk is geen goedkoop alternatief voor betaalde arbeidskracht, en kan naar onze mening enkel dienen om ervoor te zorgen dat mensen hun specifieke capaciteiten positief kunnen blijven inzetten, zich eventueel heroriënteren en hun netwerken behouden.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers verheugt zich erover dat de tekst het intersectorale en transversale karakter van het vrijwilligerswerk over de verschillende beleidsdomeinen van de EU erkent.

We willen er echter op wijzen dat het vrijwilligerswerk binnen de Europese Unie best ruimer wordt opgevat, vermits de Mededeling het vrijwilligerswerk teveel verengt tot het grensoverschrijdend vrijwilligerswerk en de mobiliteit binnen de EU.

2. Europees beleid en vrijwilligerswerk

2.1. Mogelijkheden voor EU-financiering van vrijwilligerswerk

Het overzicht van de verschillende financieringsmogelijkheden en de intentie om over de mogelijkheden transparanter te informeren, vindt de Hoge Raad voor Vrijwilligers positief.

Essentieel voor het vrijwilligerswerk is dat ook kleinere organisaties en verenigingen toegang moeten krijgen tot dergelijke programma's en initiatieven, het systeem van de cofinanciering is daarom ook aan herziening toe. De inbreng van de vrijwilligers in projecten zou bovendien in rekening gebracht moeten kunnen worden als 'bijdrage in natura', waardoor de vereiste tot inbreng van eigen middelen realistischer wordt.

Duidelijke informatie betekent ook dat de EC alle mogelijke informatiekanalen ten volle benut. De Hoge Raad voor Vrijwilligers is in elk geval bereid als additioneel informatiekanaal te fungeren.

2.2. De maatschappelijke dimensie van Vrijwilligerswerk

2.2.1. Vrijwilligerswerk als een uiting van Europees burgerschap

Het bevestigen van de meerwaarde van het vrijwilligerswerk met betrekking tot de fundamentele normen en waarden die de Europese Unie uitdraagt, geeft een erg positief signaal.

Opnieuw willen we waarschuwen voor de verenging in de Mededeling. Ook vrijwilligerswerk dat binnen de grenzen van de lidstaten uitgeoefend wordt, biedt sterke kracht op het gebied van de concretisering van waarden als solidariteit, sociale cohesie, intercultureel leren, samenwerking, ...

We roepen de EC daarom op om ook hiervoor aangepaste ondersteuning te voorzien.

2.2.2. Vrijwilligers zijn een bindende factor in de samenleving

De Hoge Raad voor Vrijwilligers is het eens met de EC als ze in het vrijwilligerswerk een factor van (sociale) integratie ziet. Vanuit praktijkvoorbeelden in België stellen we vast dat het vrijwilligerswerk inderdaad mogelijkheden biedt om mensen deel te laten uitmaken van de samenleving, dat het een experimenteerruimte kan bieden aan kwetsbare mensen om deel uit te maken van de samenleving.

Het inschakelen in het vrijwilligerswerk van mensen die moeite hebben zich te integreren op de arbeidsmarkt vergt echter begeleiding en ondersteuning. Problemen en mechanismen die uitsluiting in stand houden op de arbeidsmarkt, spelen ook in zekere mate in het vrijwilligerswerk.

Daarom is en kan het vrijwilligerswerk geen instrument zijn om een verhoogde participatie op de arbeidsmarkt te bewerkstelligen. Het vrijwilligerswerk dient de eigen specificiteit en dynamiek te bewaren. De Hoge Raad voor Vrijwilligers kant zich tegen initiatieven en beleid dat gericht is op zogenaamd 'geleid' vrijwilligerswerk, waarbij bepaalde groepen mensen gedwongen worden vrijwilligerswerk te verrichten (binnen een activeringstraject). Wij gaan uit van het recht op vrijwilligerswerk voor iedereen. Wij zijn tegen het opleggen van een plicht tot vrijwilligerswerk.

We zouden daarom de conclusie van de EC willen nuanceren. Vrijwilligerswerk is, zoals eerder al aangegeven, immers geen instrument binnen arbeidsmarktbeleid, wat niet wegneemt dat een engagement als vrijwilliger een hefboomfunctie kan vervullen.

2.2.3. Onderwijs en vrijwilligerswerk

De Hoge Raad voor Vrijwilligers beaamt dat vrijwilligerswerk ruimte en kansen biedt voor niet-formeel leren en levenslang leren. De stappen die de EC zet om de in het vrijwilligerswerk verworven competenties te erkennen en te valideren, bieden mooie opportuniteiten voor het vrijwilligerswerk.

Toch willen we waarschuwen voor verplichte programma's van vrijwilligersstages in het onderwijs, omdat dit enerzijds de 'vrije wil' die essentieel is in het vrijwilligerswerk kan aantasten, en anderzijds omdat maatregelen van 'geleid' vrijwilligerswerk niet neutraal zijn en mogelijk bestaande kloven tussen bevolkingsgroepen bestendigen of zelfs vergroten.

2.2.4. Jeugd en vrijwilligerswerk

De waarde om jongeren aan te zetten vrijwilligerswerk te verrichten kan niet onderschat worden. Toch wil de Hoge Raad voor Vrijwilligers opnieuw attenderen op het feit dat de invulling van de EC te instrumentalistisch is en voorbij gaat aan het feit dat bepaalde groepen jongeren thans de weg naar het vrijwilligerswerk moeilijk of niet vinden.

In het toekomstig EU-beleid ten aanzien van vrijwilligerswerk is het van groot belang aandacht te hebben voor dit feit en een aanpak te ontwikkelen die uitgaat van gelijkheid en gelijke kansen om zich als vrijwilliger te engageren.

2.2.5. Sport en vrijwilligerswerk

De Mededeling van de EC beperkt zich in dit onderdeel tot het weergeven van feiten over vrijwilligerswerk en sport. De Hoge Raad voor Vrijwilligers denkt dat op dit vlak ook concrete maatregelen uitgewerkt dienen te worden.

2.2.6. Vrijwilligerswerk als een uiting van maatschappelijk verantwoord ondernemen

Het feit dat de EC initiatieven neemt om het personeel vrijwilligerswerk te laten verrichten zien we als een goede praktijk. Het lijkt ons belangrijk dat de EC hier een specifiek plan opstelt, haar ervaringen deelt en de lidstaten aanspoort om ook aangepaste programma's voor hun ambtenaren te ontwikkelen.

Wat betreft het maatschappelijk verantwoord ondernemen binnen bedrijven in de private sector gaat de Hoge Raad voor Vrijwilligers ervan uit dat de EU hiervoor geen specifieke middelen dient vrij te maken, gezien dit past binnen het reguliere HR-beleid van ondernemingen.

Mogelijke initiatieven die op dit vlak genomen worden, zouden bovendien afgetoetst moeten worden met het werkveld en met het CEV.

2.2.7. De betrekkingen van de EU met derde landen en vrijwilligerswerk

2.2.7.1. *Bevordering van de mobiliteit van vrijwilligers uit derde landen in de EU*

De Richtlijn waarnaar gerefereerd wordt, kan facultatief uitgevoerd worden door de lidstaten. De Hoge Raad voor Vrijwilligers roept de Federale overheid in dit verband op elke mogelijke regeling betreffende dit onderwerp grondig te bespreken met de leden van de Hoge Raad voor Vrijwilligers opdat een vrijwilligersvriendelijke regeling gegarandeerd kan worden

2.2.7.2. *Humanitaire hulp en vrijwilligerswerk*

De Hoge Raad voor Vrijwilligers heeft hierop geen commentaar en is ervan overtuigd dat de oprichting van een Europees vrijwilligerskorps voor humanitaire hulpverlening een mooi initiatief is. Essentieel is vanzelfsprekend dat er goede afspraken gemaakt worden met de humanitaire hulpverleningsorganisaties zoals het Rode Kruis, binnen de Lidstaten.

2.2.7.3. *Ontwikkelingsbeleid en vrijwilligerswerk*

Het is voor de Hoge Raad voor Vrijwilligers niet duidelijk wat het doel is van de Mededeling op dit gebied, en meer bepaald de zinsnede ‘het is aan deze organisaties zelf te besluiten of zij al dan niet gebruik willen maken van de diensten van vrijwilligers of betaalde beroepskrachten’ ... is onduidelijk.

De Hoge Raad voor Vrijwilligers gaat er immers van uit dat elke organisatie zonder winstoogmerk de volledige autonomie heeft om al dan niet vrijwilligers in te schakelen.

3. Conclusies: Hoe nu verder

Op de algemene conclusie van de EC heeft de Hoge Raad voor Vrijwilligers geen bedenkingen. Integendeel, de intentie om het EYV2011 onder de aandacht te houden in de komende jaren en te zorgen voor een blijvend resultaat, is belangrijk. Het geeft een impuls aan het vrijwilligerswerk en zal het beleid stimuleren de beleidsvoering verder te verfijnen en te ontwikkelen.

Beleidsaanbevelingen aan de lidstaten

Wat betreft het aanzetten tot het ontwikkelen van een wettelijk kader voor het vrijwilligerswerk, is de Hoge Raad voor Vrijwilligers van oordeel dat de manier waarop een kader wordt opgezet afhankelijk is van de traditie in het betreffende land. Indien er wetten worden ontwikkeld, is het van groot belang dat het werkveld hierbij betrokken wordt. De Hoge Raad voor Vrijwilligers is steeds bereid haar expertise m.b.t. de ontwikkeling van de Belgische vrijwilligerswet te delen.

Het onderzoek naar vrijwilligerswerk moet absoluut gestart worden en ook de Hoge Raad voor Vrijwilligers pleit voor de integratie van het Handboek van de IAO in de statistieken van de lidstaten. De Hoge Raad voor Vrijwilligers ondersteunt het EVMP initiatief ten volle.

Er dient nog veel werk verricht te worden om de obstakels naar het vrijwilligerswerk weg te werken. De Hoge Raad voor Vrijwilligers roept de EC op om hierover een initiatief op te zetten, zodat de obstakels die in de verschillende lidstaten bestaan, opgelijst worden en dat prioriteiten gesteld worden, zodat hieruit concrete aanbevelingen kunnen worden afgeleid.

Concrete acties ter erkenning en bevordering van vrijwilligerswerk op EU-niveau

De concrete acties dienen verder uitgewerkt te worden, en de Hoge Raad voor Vrijwilligers denkt dat het daarom nuttig kan zijn op ook binnen de Europese Commissie een vast contactpunt vrijwilligerswerk op te zetten.